

«Инновационная Академия психологии и менеджмента» ЖШС

ЖОБА

**«Мектептерде буллинг, скулшутинг және
кибераддикцияның алдын алу»**

жалпы білім беретін мектеп педагогтарының
біліктілігін арттыру курсының
БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ

**IPM
Academy**

Астана қ., 2024

МАЗМҰНЫ

1-бөлім. Жалпы ережелер	3
2-бөлім. Глоссарий	6
3-бөлім. Бағдарлама тақырыбы	8
4-бөлім. Бағдарламаның мақсаттары, міндеттері және күтілетін нәтижелер	9
5-бөлім. Бағдарлама құрылымы мен мазмұны	10
6-бөлім. Оқу процесін ұйымдастыру	12
7-бөлім. Бағдарламаның оқу-әдістемелік қамтамасыз етілуі	13
8-бөлім. Оқыту нәтижелерін бағалау	13
9-бөлім. Курстан кейінгі сүйемелдеу	14
10-бөлім. Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі	14
Қосымша 1. Қорытынды жұмыстарды бағалаудың критерилері	17

1-бөлім. Жалпы ережелер

Бағдарлама өзектілігі

«Мектептердегі буллинг, скулшутинг және кибераддикцияның алдын алу» жалпы білім беретін мектептер педагогтарының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) педагогтардың (бұдан әрі- тыңдаушылардың) біліктілігін арттыру курсының білім беру процесін реттеп, төмендегілерге бағытталған:

1. Алдын алу процесін ұйымдастыру субъектілерінің кешенді өзара әрекеті;
2. Қауіпсіз білім беру ортасын құру;
3. Білім беру ұйымы педагогтарының білім алушыларды қудалау проблемаларын шешуге кәсіби дайындығы.

БҰҰ мәліметтері бойынша, әлемдегі әрбір оныншы оқушы білім беру ұйымында зорлық-зомбылыққа ұшырайды және бұл көрсеткіш жыл сайын артып келеді. Қазақстанда жыл сайын орта есеппен 13 пен 19 жас аралығындағы жастардың 25% - ы қандай да бір нысанда зорлық-зомбылыққа ұшырайды. Буллинг жиілігі бойынша жоғары тәуекел тобына 8-12 жастағы балалар кіреді: осы жастағы балалардың 31% - ы соңғы 12 айда кем дегенде бір рет ренжіту және кемсітуге ұшыраған.

Мектептегі зорлық-зомбылық балаларға тікелей және жанама әсер етеді. Біріншіден, мектептегі ұзақ келемеждеу баланың өз «Меніне» әсер етеді. Өзін-өзі бағалау төмендейді, ол өзін жайсыз сезінеді. Мұндай бала болашақта басқа адамдармен қарым-қатынастан аулақ болуға тырысады. Екіншіден, жәбірленушінің рөліне түсу топтағы төмен мәртебенің, оқу мен мінез-құлық проблемаларының себебі болып табылады. Мұндай балаларда жүйке-психикалық және мінез-құлық бұзылыстарының даму қаупі жоғары, бұл «мектепте атыс» сияқты ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін. Үшіншіден, жасөспірімдерде мектептегі зорлық-зомбылық жеке тұлғаның дамуында бұзылулар тудырады. Ұзақ мерзімді стресс үмітсіздік пен тығырыққа тірелу сезімін тудырады, бұл өз кезегінде суицид туралы ойлардың пайда болуына қолайлы негіз болып табылады. Бұл ретте Қазақстан өз-өзіне қол жұмсау бойынша Балалық шақтың ұзақтығы мен қорғалуы бойынша елдер рейтингінде 180-ден 50-ші орынды иеленді.

Сонымен қатар, буллинг тек «құрбандарға» ғана емес, «агрессорларға» да теріс әсер ететіндігін ескеру қажет, өйткені егер агрессияның көрінісі тиімді болса, онда бұл болашақта мінез-құлық стилі ретінде бекітілуі мүмкін. Кейбір жағдайлар ауыр зардаптарға, соның ішінде соғыс немесе азаптау құрбандарымен салыстыруға болатын зақымның соңы стрестік бұзылуларға әкелуі мүмкін.

Буллингтің, кибераддикцияның және скулшутингтің алдын-алу осы жағымсыз құбылыстың ауқымын азайтуға, оған қатысатын «агрессорлар» мен «құрбандардың» санын азайтуға көмектеседі.

Проблемаларды шешуге жаңа көзқарастың ерекшелігі мектептердегі агрессияның көрінісі білім беру процесінде білім алушыларға қатысты зорлық-зомбылықтың әртүрлі көріністеріне төзбеушілікті қалыптастыру, білім

алушылардың ықтимал қауіп-қатерлер туралы хабардар болуын арттыру, сондай-ақ балаларға қарсы бағытталған іс-әрекеттер үшін ата-аналардың жауапкершілігін арттыру және білім алушылардың адамның қайталанбас болмысы ретінде адам құқықтарын, жеке басын құрметтеуге тәрбиелеу болып табылады;

Мектептегі буллинг бастауыш сыныптарда, жоғарғы сынып оқушылары бастауыш сынып оқушыларынан ақшасын, түскі асын, ойыншықтарын, телефондарын және т.б. тартып алған кезден пайда болады. Жасы ұлғайған сайын орта мектепке физикалық көріністер іс жүзінде жойылып, одан кейін психологиялық қудалауға жол береді – өсек, кибербуллинг, кемсітетін қарым-қатынас және мазақ қылатын әзілдер қолданылады, әсіресе құрбандарға жалпы бойкот пен елемеу қиынға соғады.

Буллинг құрбандары буллингшілерсіз, қорлаушыларсыз, кемсітушілерсіз мүмкін емес. Бұл қасиеттер пайда бола бастауы үшін мұғалімдер мен психологтар назар аударуы керек белгілі бір алғышарттар бар.

ЮНИСЕФ мәліметтері бойынша, Қазақстанда балалардың 63% - ы зорлық-зомбылық пен кемсітушілікке куә болды, 44% - ы құрбан болды, 24% - ы мектептегі басқа балаларға қатысты зорлық-зомбылық пен кемсітушілік әрекеттерін жасады. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігінің деректері бойынша әрбір үшінші оқушы буллингке тап болып, қудалаудың құрбаны болады. Білім беру мекемелерінде қудалау жағдайлары тіркелмейді және байқалмай қалады. Ерекше қатыгездік формалары қолданылған резонанстық жағдайлар кеңінен жарияланады. Қудалауға қатысқан балалармен педагогтар не болғанын талқылауға, жанжалдасушы тараптарды татуластыруға тырысады, құқық бұзушыға тәртіптік шаралар қолданылады, ал жәбірленуші әлеуметтік педагогқа немесе психологқа жіберіледі.

Мектеп оқушылары арасында педагогтың беделі өте жоғары. Алайда, педагогикалық жоғары оқу орындарында буллинг мәселесіне жеткіліксіз көңіл бөлінуде, адам құқықтары саласындағы білімнің жеткіліксіздігі және оқушылармен келіспеушіліктерді шешудің құқықтық құралдарын жеткіліксіз меңгеру бар. Басшылар, мұғалімдер мен психологтар қорлау құрбандарына тиімді көмек көрсету үшін әрдайым қажетті дағдыларға ие бола бермейді. Бұл мәселенің ауқымдылығы мен күрделілігіне қарамастан, білім беру жүйесі буллингпен күресудің үлкен мүмкіндіктеріне ие. Көптеген елдердің тәжірибесі көрсеткендей, кешенді және жүйелі әсер етуге бағытталған ережелерді әзірлеу және қабылдау білім беру мекемелерінде қудалау мен буллингке тиімді қарсы тұруға ықпал етеді.

Осы проблеманы ескере отырып, білім беру ұйымдарына буллинг мәселесін талдау және шешу жауапкершілігі жүктеледі. Бұл бағдарлама оқушылардың психологиялық әл-ауқатын қолдауға және сапалы білім беруге, моральдық даму мен тәрбиеге ықпал ететін қолдау көрсететін білім беру ортасын құруға бағытталған. Бұл әрекеттер білім алушылардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік денсаулығын қорғауға және нығайтуға кепілдік береді. Қазіргі уақытта педагогтар мен психологтар толеранттылық пен

агрессияға қарсы тұру мәселелеріне көбірек назар аударуда, бұл әсіресе жасөспірімдік кезеңде оның дағдарысы мен тұрақсыздығына байланысты.

ЮНЕСКО-ға мүше мемлекеттер қарашаның бірінші бейсенбісін мектеп ортасындағы зорлық-зомбылық пен қысымға, соның ішінде кибербуллингке қарсы халықаралық күн деп жариялады, бұл зорлық-зомбылықтың барлық нысандарында балалар мен жасөспірімдердің білім, денсаулық және әл-ауқат құқықтарын бұзу екенін мойындады. Ол мүше мемлекеттерді, Біріккен Ұлттар Ұйымының серіктестерін, басқа да тиісті халықаралық және аймақтық ұйымдарды, сондай-ақ үкіметтік емес ұйымдарды, жеке тұлғаларды және басқа да мүдделі тараптарды қоса алғанда, азаматтық қоғамды халықаралық күнді насихаттауға, атап өтуге және өткізуге жәрдемдесуге шақырады. Білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету және жағымсыз көріністердің алдын алу өте маңызды. Осы білім беру бағдарламасының арқасында біліктілікті арттыру курсының тыңдаушылары іс жүзінде буллингке қарсы тұру үшін буллинктің алдын алу бойынша педагогтердің қызметінде алгоритмдермен жұмыс істей алады және балалармен, ата-аналармен жұмыс жүргізу үшін қажетті құзыреттерді алуға машықтанады. Бағдарлама келесі міндеттерді шешуді қамтиды:

1. Үйде, білім беру мекемелерінде, қоғамдық орындарда оқушыларға зорлық-зомбылықтың барлық түрлерінің алдын алу бойынша профилактикалық жұмыс жүргізу.

2. Балалар мен жасөспірімдерді психологиялық сүйемелдеудің заманауи технологияларын мектепте буллинктің және түрлі зорлық зомбылықтың алдын алу бойынша мұғалімдерді оқыту.

3. Дағдарыс жағдайында психологиялық көмек көрсетуге үйрету, оқушылардың тәжірибесін психологиялық сүйемелдеу мүмкіндігі.

4. Әр түрлі қиын өмірлік жағдайларда олардың білім деңгейі мен құзыреттілігін арттыру мақсатында ата-аналармен бірлескен жұмысты ұйымдастыру.

5. Құқық қорғау органдарымен, денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау органдарымен және басқа да осыған ұқсас ұйымдармен әріптестік қатынастар орнату.

Тыңдаушыларды курстық оқыту ұзақтығы бағдарлама тақырыбына сәйкес 80 академиялық сағатты құрайды.

Оқыту тілі: қазақ, орыс.

2-бөлім. Глоссарий

Аддиктивті мінез-құлық (ағылш. addiction - жаман әдет, зиянды бейімділік) – шындықтан кетуге деген ұмтылысты қалыптастыратын девиантты мінез-құлық, ауытқушылықтың бір түрі. Мұндай шындықтан кету кейбір психобелсенді заттарды қабылдау арқылы психикалық күйін жасанды түрде өзгерту арқылы жүреді.

Аддикция (ағылш. addiction – «тәуелділік») – адам бір нәрсеге немесе біреуге тәуелді болатын жағдай. Бұл адамның өмірін едәуір шектейтін және оның айналасындағы адамдармен қарым-қатынасына әсер ететін бауыр басудың патологиялық түрі.

Арт-терапия – зорлық-зомбылық құрбандарына барлық мәселелерді шешуде психологиялық көмек көрсету үшін әртүрлі шығармашылық түрлерін қолданатын практикалық психологияның бір саласы. Балалармен жұмыс істеуде тиімді.

Қорқыту – бұл басқа адамның физикалық, эмоционалдық немесе интеллектуалдық әл-ауқатына зиян келтіру үшін өзінің күштік артықшылықтарын теріс пайдалану. Бұл өзін-өзі қорғай алмайтындарға қатысты бір немесе топ жасаған саналы және ұзаққа созылған зорлық-зомбылық. Бұл мінез-құлық көбінесе басқаларды қорлау арқылы өз ұстанымын нығайтуға деген ұмтылысқа негізделген және буллер осындай әрекеттер арқылы өзіне бедел алуға тырысады.

Баланың заңды өкілдері – ата-аналар, бала асырап алушылар, қорғаншы, қамқоршы, патронат тәрбиеші, асырап алушы ата-аналар, Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес баланың құқықтары мен мүдделерін қорғауды, білім беруді, тәрбиелеуді, қорғауды жүзеге асыратын оларды алмастыратын басқа да адамдар.

Кибераддикция (синоним - компьютерлік тәуелділік) – бұл компьютерде уақыт өткізудің еңсерілмейтін қажеттілігімен көрінетін денсаулық пен коммуникативті саладағы проблемалармен бірге жүретін психикалық бұзылыс. Психолог ғалым М.И. Дреп (2009) интернетке тәуелді оқушыларға жеке мазасыздық, депрессия, агрессивтілік және дұшпандық деңгейінің жоғарылауымен сипатталатынын көрсетті. Кибераддикцияға бейім студенттердің айрықша ерекшелігі-жалғыздық пен жанжалдың жоғары деңгейі. Сонымен қатар, тәуелділік дәрежесінің жоғарылауымен коммуникативті саланың жағымсыз көрсеткіштері күшейе түседі.

Кибербуллинг – бұл ұялы телефондарды, интернетті және басқа электрондық құрылғыларды пайдалану арқылы жүзеге асырылатын сандық қудалаудың әртүрлі тәсілдерін сипаттайтын термин.

Дағдарыс жағдайы – бұл адам үшін субъективті маңызды психо-травмалық жағдайға жауап ретінде пайда болатын, орын алған немесе оның пайда болу қаупі бар психологиялық жағдай.

Моббинг (ағылш. Mob - тобыр) – бұл ұжымдағы адамды жаппай қудалау түріндегі психологиялық зорлық-зомбылықтың бір түрі.

Зорлық-зомбылықсыз қарым-қатынас – бұл түсінікті, бірақ қажетсіз

араласусыз, әңгімелесушіге ақпаратты жеткізу. Жанашырлық мен эмпатия принциптеріне негізделген әдісті психолог Маршалл Розенберг жасаған.

Білім беру бағдарламасы – оқытудың мақсаттарын, нәтижелері мен мазмұнын, білім беру процесін ұйымдастыруды, оларды іске асыру тәсілдері мен әдістерін, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемдерін қамтитын білім берудің негізгі сипаттамаларының бірыңғай кешені.

Оқу қабілеті, білімді басқару - өмірде жаңа білімді игеруге және қолдануға, соның ішінде сенімді ақпарат көздерін табуға, материалды құрылымдауға, оқытуды жоспарлауға бейімділік. Білім беру ұйымы (ҚБ) - бір немесе бірнеше білім беру бағдарламаларын іске асыратын және (немесе) меншік нысанына және ұйымдық құқықтық нысанына қарамастан білім алушылар мен тәрбиеленушілерді күтіп-бағуды және тәрбиелеуді қамтамасыз ететін заңды тұлғалар, сондай-ақ халықаралық мектептер мәртебесі бар заңды тұлғалардың филиалдары, жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын заңды тұлға құрмаған жеке кәсіпкерлер.

Психикалық денсаулық – бұл адамдарға өмірдегі стресстік жағдайларды жеңуге, өз әлеуетін жүзеге асыруға, табысты оқуға және жұмыс істеуге, сондай-ақ қоғамға үлес қосуға мүмкіндік беретін психикалық әл-ауқат жағдайы

Психологиялық зорлық – бұл психологиялық жарақатқа, соның ішінде мазасыздыққа, депрессияға, жарақаттан кейінгі стресстік бұзылуларға, ал жанама түрде зардап шеккендерге екінші реттік травматикалық стресске және екінші реттік травматикалық стресстік бұзылуларға әкелуі мүмкін зорлықтың бір түрі. Зорлықтың бұл түрі күш теңгерімсіздігі жағдайларына тән, мысалы, зорлық-зомбылық қатынастары, әсіресе жұмыс орнындағы қудалау және мектептердегі балаларға қатысты зорлық.

Психологиялық көмек – бұл адамдардың әлеуметтік-психологиялық құзыреттілігін арттыруға және жеке адамға да, топқа да, ұйымға да психологиялық көмек көрсетуге бағытталған психологияны практикалық қолдану саласы.

Психологиялық феномен - бұл адамның мінез-құлқы «ақылға қонымды» логика шеңберінен шыққан кез. Психологиялық феноменнің жарқын мысалы - «швед синдромы» деп аталады. Бұл кепілге алынған адам біраз уақыттан кейін террористтің жағына шығуы болып табылады.

Психодрама - бұл терапевтік әдіс, онда психикалық және психосоматикалық аурулар тұлғааралық қатынастар мен интеракциялардағы бұзылулардың көрінісі ретінде түсініледі. Бұл бұзылуларды емдеу үшін олардың стихиялық сахналық бейнесі қолданылады.

Оқыту нәтижелері - игерілген білім, білік, дағды және қалыптасқан құзыреттілік; білім алушы оқу процесін ойдағыдай аяқтағаннан кейін не біледі, түсінеді және не істей алады.

Жүйелік тәсіл – болып жатқан нәрсені жүйе ретінде, қоршаған ортамен және уақытпен байланыстыратын, өткені мен болашағы бар деп қарастыратын көзқарас, психология мен тұлға теориясында күрделі психикалық құбылыстар мен өзара әрекеттесулердің сипаттамаларына жүйелердің жалпы теориясын қолдану әрекеті.

Скулшутинг (ағылш. school shooting-мектептегі атыс) мектептегі атыс – бұл білім алушының немесе бөгде адамның оқу орнының ішіндегі мектеп оқушыларына қарулы шабуылы.

Әлеуметтік реабилитация – кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың, қадағалаусыз және панасыз қалудың профилактикасы жүйесінің органдары мен мекемелері жүзеге асыратын арнаулы әлеуметтік қызметтерге мұқтаж кәмелетке толмағанды құқықтық, әлеуметтік, дене бітімі, психикалық, педагогикалық, моральдық және (немесе) материалдық жағынан қалпына келтіруге бағытталған шаралар кешені.

Өзін-өзі көрсету – сіздің әрекеттеріңізді, қылықтарыңызды, мүмкіндіктеріңізді, реакцияларыңызды талдауға және нәтижесінде маңызды шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін дағды.

Өзін-өзі өлтіру - адамның қасақана өз өмірін қию арқылы өз-өзіне қол жұмсауының кез келген әрекеті. Өз-өзіне қол жұмсау әрқашан өлімге әкелмейді, ал сәтсіз өзін-өзі өлтіру әрекеті ауыр дене жарақатына, ұзақ мерзімді денсаулық проблемаларына және мидың зақымдалуына әкелуі мүмкін.

Қудалау – қорлау, қудалау және (немесе) қорқыту, сипатындағы жүйелі әрекеттер, оның ішінде қандай да бір әрекетті жасауға немесе жасаудан бас тартуға мәжбүрлеуге бағытталған әрекеттер. Бұл әрекеттер бұқаралық ақпарат құралдары және (немесе) телекоммуникация желілерін пайдаланыла отырып жария жасау арқылы болуы мүмкін (кибербуллинг).

Мектептегі буллинг – негізінен балалардың арнайы ұйымдастырылған іс әрекеті, ең алдымен мектептерге тән әлеуметтік құбылыс.

3-бөлім. Бағдарлама тақырыбы

Бағдарламада баланы қудалаудың (буллингтің) алдын алудың бекітілген ережелерін көрсететін нормативтік құқықтық құжаттарды талдау көрсетілген. Бағдарламада жалпы білім беретін ұйымдарда буллингтің алдын алу жөніндегі жұмысты ұйымдастырудың, оның ішінде медиативтік және қалпына келтіру тәсілдерін тәрбие жұмысына интеграциялау есебінен ұйымдастырудың заманауи тәсілдері ашылды.

Бағдарлама практикалық бағытта болғандықтан педагогтер жұмысында қолдануға арналған. Бағдарлама жалпы білім беретін мекемелердегі жасөспірімдер мен жеткіншектерге арналған. Қатысушылардың аталған санаты арасында шектеулер мен қарсы көрсетілімдер жоқ. Бағдарламаның жаңашылдық дәрежесі:

- «буллинг және кибербуллингті» түсіну мен зерттеудің әртүрлі тәсілдері қарастырылады;

- білім беру мекемелерінің оқушылары арасында скулшутингке ұшыраудың негізгі тәуекелдері анықталады;

- педагогикалық қызметте бейімділік, икемділік және зейін дағдылары зерттеледі;

- буллинг құрбандарының алдын-алу және алғашқы психологиялық көмек көрсетудің заманауи тәжірибелері мен әдістері сипатталған.

4-бөлім. Бағдарламаның мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері

Бағдарламаның мақсаты – оқу-тәрбие процесінде зорлық-зомбылық пен кемсітушіліктің кез келген көріністеріне нөлдік төзімділік атмосферасын құру, білім алушылардың буллингпен, скулшутингпен байланысты ықтимал қауіп-қатер туралы хабардарлығын арттыру, балалар мен жасөспірімдер арасындағы компьютерлік тәуелділіктің және интернет қауіпсіздігінің алдын алу мақсатында балалар мен олардың отбасы мүшелеріне психологиялық көмек көрсетуде жүйелі тәсілді қалыптастыру, ата-аналардың белсенді қатысуы мен жауапкершілігін арттыру, оқушылар педагогтарды құрметтеуге тәрбиелеу әр адамның құқықтарына, сондай-ақ оқушылардың белгіленген мінез-құлық ережелеріне сәйкес буллинг жағдайларымен күресу дағдыларын қалыптастыру.

Бағдарламаның міндеттері:

- 1) баланы зорлық-зомбылықтың барлық түрлерінен қорғау және оның алдын алу;
- 2) Балалар мен жасөспірімдерде аддиктивті мінез-құлқының қалай көрінетінін зерттеу;
- 3) ата-аналармен олардың әртүрлі қиын өмірлік жағдайларда білім деңгейін, практикалық дағдылары мен құзыреттілігін арттыру бойынша бірлескен жұмысты ұйымдастыру;
- 4) тәуелділікті қалыптастыру процесінің кезеңдерін қарастыру;
- 5) педагогтардың ювеналды әділет органдарымен, денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау органдарымен ынтымақтастығы және уақтылы қайта бағытталуы;
- 6) компьютерлік тәуелділік белгілерін анықтауды үйрену;
- 7) жауапты ұстанымды қалыптастыру үшін оқушылар арасындағы ақпараттық жұмыс жүргізу;
- 8) балалар мен жасөспірімдерде компьютерлік тәуелділікті анықтауда компьютерлік ойындардың рөлін бағалау;
- 9) балалардың қауіпсіз интернетінің механизмдерімен танысу;
- 10) скулшутинг құбылысын зерттеудің әдіснамалық және әдістемелік негіздерін айқындау;
- 11) буллингтің алдын алу үшін нақты жұмыс істейтін тетіктерін қалыптастыру;
- 12) мектептегі зорлық-зомбылық жағдайындағы балалармен, жасөспірімдермен педагогтардың психологиялық жұмысының принциптерін, әдістерін, нысандарын, технологияларын ашу.

Бағдарламаның күтілетін нәтижелері:

- тұлғааралық қарым-қатынастардағы қысымшылық мінез-құлық көріністері кезінде жаңарту, бағалаудың негізгі дағдыларын меңгеру;
- оқушылардың жағымсыз мінез-құлқын азайту әдістерін меңгеру;
- оқушылардың әлеуметтік-педагогикалық дезадаптация деңгейін төмендете білу;
- оқушылардың мінез-құлқындағы ауытқуларға ықпал ететін негізгі

факторларды түсіну;

- алдын алу процесіне қатысушылар арасында кешенді өзара іс-қимыл дағдыларын қалыптастыру;
- қауіпсіз білім беру ортасын құру әдістерін меңгеру;
- педагогтардың оқушыларды қудалау мәселелерін шешуге кәсіби дайындығын арттыру;
- алғашқы жеке кеңес беру дағдыларын игеру және балалар мен жасөспірімдерге, сондай-ақ ата-аналарға психологиялық қолдау көрсету;
- қысымның алдын алу процесінде ғылыми-әдістемелік қолдаудың болуы.

5-бөлім. Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны

Тыңдаушыда белгіленген мақсат пен міндеттерге сәйкес келетін кәсіби білімді, дағдыларды қалыптастыру үшін бағдарламаның мазмұны 4 модульді меңгеруді көздейді:

Модуль 1. Буллинг: ұғымы, анықтау, қудалау жағдайымен жұмыс істеу

Бұл модульде буллинг ұғымы, түрлері, анықтау әдістері, қудалау жағдайымен жұмысты ұйымдастыру, ересектер мен балалар қорқыту, әртүрлі ұйымдар мен жағдайларда қорқыту қарастырылады.

Модуль 2. Қауіпсіз білім беру ортасын құру және буллинктің алдын алу технологиялары

Бұл модульде буллинктің жүйелі алдын-алу, қалпына келтіру технологиялары мен медиация, буллинкті анықтаудағы жұмыс бағдарламасы, буллинкті тоқтату технологиялары қарастырылған.

Модуль 3. Скулшутингті психологиялық феномен ретінде зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері

Бұл модульде заманауи психологиялық ғылымның проблемалық өрісіндегі скулшутинг құбылысы, скулшутингтің психологиялық факторлары мен себептерін зерттеудің теориялық және қолданбалы аспектілері қарастырылған.

Модуль 4. Аддиктивтілік негіздері және тәуелділіктің пайда болуы

Бұл модульде білім беру ұйымдарының білім алушыларында компьютерлік тәуелділік ұғымы мен көріністері, интернет желісіндегі балалардың қауіпсіздігі қарастырылады.

Модуль 5. Зорлық-зомбылық құрбандарына психологиялық көмек көрсету негіздері.

Бұл модульде балалар мен жасөспірімдерді, сондай-ақ олардың ата-аналарын буллинг және кибербуллинг сияқты дағдарыстық жағдайларда психологиялық көмек көрсету және психологиялық сүйемелдеуді жүзеге асыру әдістері мен технологиялары қарастырылған.

Бағдарламаның оқу-тақырыптық жоспары

№	Модуль және тақырып атауы	Барлық сағат	Теория	Өзіндік жұмыс	Практикалық жұмыс
1	Модуль 1. Буллинг: ұғымы, анықтау, қудалау жағдайымен жұмыс істеу	14	8	4	2
1.1.	Буллинг ұғымы, түрлері, анықтау әдістері		4	-	-
1.2.	Қудалау жағдайымен жұмысты ұйымдастыру		2	2	1
1.3.	Ересектер мен балалар арасындағы буллинг. Әр түрлі ұйымдар мен жағдайларда буллинг		2	2	1
2.	Модуль 2. Қауіпсіз білім беру ортасын құру және буллинктің алдын алу технологиялары	24	12	6	6
2.1.	Буллінгті жүйелі алдын алу		4	2	2
2.2.	Қалпына келтіру технологиялары және медиация		4	2	2
2.3.	Буллінгті анықтаудағы жұмыс бағдарламасы. Буллинкті тоқтату технологиялары.		4	2	2
3.	Модуль 3. Скулшутингті психологиялық феномен ретінде зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері	14	6	4	4
3.1.	Заманауи психологиялық ғылымның проблемалық өрісіндегі скулшутинг феномені		2	2	2
3.2.	Скулшутингтің психологиялық факторлары мен себептерін зерттеудің теориялық және қолданбалы аспектілері		4	2	2
4.	Модуль 4. Аддиктивтілік негіздері және тәуелділіктің пайда болуы	14	6	4	4
4.1.	Білім беру ұйымдарында білім алушыларында компьютерлік тәуелділіктің ұғымы мен көріністері		2	2	2
4.2.	Интернет желісіндегі балалардың қауіпсіздігі		4	2	2
5	Модуль 5. Зорлық - зомбылық құрбандарына психологиялық көмек көрсету негіздері	14	6	4	4
	Балаларға және олардың отбасы мүшелеріне психологиялық көмек көрсетудегі жүйелі тәсілдері		2	2	2

	Мектеп психодрамасы мен арт-терапия арқылы балалар мен жасөспірімдерге психологиялық көмек		4	2	2
5.	Қорытынды тестілеу	2	-	-	-
	Барлық сағат саны	80	38	22	20

6-бөлім. Оқу процесін ұйымдастыру

Біліктілікті арттыру курстары білім беру бағдарламаларын әзірлеуді, келісуді және бекітуді, сондай-ақ педагогтердің қызметін курстан кейінгі сүйемелдеуді және білім беру бағдарламаларының тиімділігіне мониторингті, біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру мен өткізуді регламенттейтін Ережеге сәйкес ұйымдастырылады:

1) еңбек қызметінен қол үзбей (оның ішінде қашықтықтан оқыту тәсілімен);

2) жалақыны сақтай отырып, жұмыстан шеттетіле (оның ішінде қашықтықтан оқыту арқылы);

3) 1 (бір) жылға дейінгі жұмыстан үзіліспен шетелде;

4) аралас (қашықтықтан оқытуды қолданумен күндізгі бөлім).

Курстарды өткізу әртүрлі бағыттар мен модульдерді аудиториялық және қашықтықтан игеру арқылы жүзеге асырылады.

Курстарды өткізу кезеңінде жеке дәрістер оқуға және практикалық сабақтарды жүргізуге ұйым әдіскерлерді, педагогтарды, білім беру ұйымдарының басшыларын, практикаларды, өндірістік кәсіпорындардың мамандарын, өңірлік кәсіпкерлер палаталарының, жұмыс берушілер қауымдастықтарының өкілдерін тартады.

Білім беру процесі оқу жоспарымен, жылдық кестемен, ұйымның сабақ кестесімен реттеледі.

Курстардың Ұзақтығы:

1) қысқа мерзімді курстар - 36-дан 108 академиялық сағатқа дейін;

2) ұзақ курстар-108 академиялық сағаттан астам;

3) Техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдары педагогтерінің тағылымдамасы – кемінде 36 академиялық сағат.

Шетелдегі курстардың ұзақтығы:

1) қысқа мерзімді курстар - 36-дан 108 академиялық сағатқа дейін;

2) ұзақ курстар – 1 (бір) жылға дейін.

Курстың академиялық сағаты 45 минутты құрайды.

Біліктілікті арттыру курстарын кезең-кезеңімен ұйымдастыру кезінде педагогтар жыл сайын оқудан өтеді.

Біліктілікті арттыру курсының оқу процесін ұйымдастыру шарттары:

1) белгіленген оқу жоспарына, сабақ кестесіне және графигіне сәйкес оқу;

2) оқу тәртібін және мінез-құлық нормаларын сақтауға, оның ішінде профессорлық-оқытушылық құрамға және басқа студенттерге құрмет көрсетуге, олардың ар-намысы мен қадір-қасиетіне нұқсан келтірмеу;

3) біліктілікті арттыру курсының кестесіне сәйкес барлық сабақтардың кемінде 80 %-ына қатысу;

4) белгіленген ең жоғары балдың кемінде 50% көлемінде қорытынды тестілеуден өтуге міндетті.

7-бөлім. Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету

Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету әдістемелік ұсынымдардың мынадай құрылымын қамтиды:

- 1) дәріс кешені:
 - дәріс тезистері
 - иллюстрациялық материал
 - әдебиет
- бақылау сұрақтары (кері байланыс).
- 2) Практикалық сабақтар:
 - мақсат
 - оқыту міндеттері
 - тақырыптың негізгі сұрақтары
 - қорытынды нәтижелерге қол жеткізу үшін оқытудың негізгі нысандары/әдістері/технологиялары
 - қорытынды нәтижелерге қол жеткізу деңгейін бағалау үшін бақылау түрлері
 - әдебиет
 - бақылау (сұрақтар, тесттер, тапсырмалар және т.б.).
- 3) Өзіндік жұмыс:
 - мақсат
 - тапсырмалар
 - орындау/ бағалау нысаны (реферат, презентация, тапсырмалар құрастыру, тесттер, алгоритмдер құрастыру, жобалар жазу).
 - Білім алушының өздік жұмысын орындау критерийлері (тапсырманы орындауға қойылатын талаптар)
 - тапсыру мерзімі
 - әдебиет
 - бақылау (сұрақтар, тесттер, тапсырмалар және т.б.).

8-бөлім. Оқыту нәтижелерін бағалау

Оқыту нәтижелерін бағалау тестілеу түрінде жүргізіледі (Қосымша 1).

Қорытынды тестілеу біліктілікті арттыру курстары бағдарламасының мазмұны бойынша сұрақтарға жауаптарды қамтиды. Қорытынды тестілеу үшін ең жоғары балл – 100 балл, ең аз – 50 балл.

50 және одан көп балл алған тыңдаушыға сертификат беріледі. Олай болмаған жағдайда, біліктілікті арттыру курсының тыңдау туралы анықтама беріледі.

Сертификат алмаған тыңдаушылардың мүмкіндіктері:

- 1) жылына бір рет, білімді қайта бағалау;
- 2) тыңдаушылардың келесі ағымымен білімді қайта бағалау;
- 3) ағымдағы жыл ішінде дәлелді себептермен бір ағыннан екінші ағынға ауыстыруға құқылы;
- 4) растайтын құжаттарды ұсына отырып, дәлелді себеппен үзілген курсты аяқтауға құқылы.

Біліктілікті арттыру курстарының білім беру бағдарламасына сәйкес қорытынды бағалаудан сәтті өткен тыңдаушыларға тақырып пен сағат көлемі көрсетілген біліктілікті арттыру курстарының тақырыбы бойынша сертификат беріледі.

9-бөлім. Курстан кейінгі сүйемелдеу

Курстан кейінгі сүйемелдеу білім беру бағдарламаларын әзірлеуді, келісуді және бекітуді, сондай-ақ педагогтардың қызметін курстан кейінгі сүйемелдеуді және білім беру бағдарламаларының тиімділігіне мониторингті, біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру мен өткізуді регламенттейтін Ережеге сәйкес ұйымдастырылады:

Курстан кейінгі сүйемелдеудің мазмұны біліктілікті арттыру курстарының білім беру бағдарламаларының мақсаттарымен, міндеттерімен және күтілетін нәтижелерімен айқындалады.

Педагог қызметіне курстан кейінгі сүйемелдеуді жүргізу нысандарына мыналар жатады:

- 1) тыңдаушыларға олардың педагогикалық, зерттеу және рефлексивті қызметінде әдістемелік, консультациялық көмек көрсету;
- 2) педагогикалық және зерттеу қызметінің нәтижелерін жариялауды дайындауда консультациялық көмек көрсету;
- 3) педагогтардың кәсіби қоғамдастықтарының жұмысын ұйымдастыру және қолдау, оның ішінде тәжірибе алмасу жөніндегі іс-шараларды (конкурстар, конференциялар, семинарлар, дөңгелек үстелдер және басқа да білім беру іс-шаралары) өткізу.

Курстан кейінгі сүйемелдеу нәтижелерін талдау және білім беру бағдарламаларының тиімділігіне мониторинг кем дегенде үш жылда 1 (бір) рет жүргізіледі.

10-бөлім. Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі

Негізгі әдебиеттер:

1. Баланы жәбірлеудің (буллингтің) профилактикасы қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 21 желтоқсанындағы № 506 бұйрығы. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде 2022 жылғы 21 желтоқсанда № 31180 болып тіркелді. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200031180>

2. Қазақстан Республикасының Конституциясы. Конституция 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды.

<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000>

3. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі №319-III Заңы (20.04.2023 жылға арналған өзгерістермен және толықтырулармен).

https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30118747#sub_id=0

4. «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы N 345 Заңы. (01.05.2023 жылғы өзгерістермен және толықтырулармен).

<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z020000345>

5. «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2019 жылғы 27 желтоқсандағы №293-VI ҚРЗ (өзгерістер мен толықтырулармен 27.04.2024 жылғы мәлімет бойынша) //Электрондық ресурс: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32091648

6. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне баланың құқықтарын қорғау, білім беру, ақпарат және ақпараттандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2022 жылғы 03 мамырдағы №118-VII ҚРЗ.

<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2200000118>

7. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы.//Электрондық ресурс:

<https://adilet.zan.kz/rus/docs/P23000000249>

8. "Кәмелетке толмағанға қатысты зорлық-зомбылық және қатыгездікпен қарау фактілерін анықтау және олармен жұмыс істеу бойынша ведомствоаралық өзара іс-қимыл жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 31 желтоқсандағы № 569».

https://www.gov.kz/memleket/entities/vko_bilim/documents/details/124868?lang=kk

9. Аверьянов А.И. Буллинг как вызов современной школе // Педагогика, психология и социология. – 2013. – № 18. – С. 45-50.

10. Алексеева И.А., Новосельский И.Г. Жестокое обращение с ребенком. Причины. Последствия. Помощь. - М.: Генезис, 2006. - 256 с.

11. Бердышев, И.С. Лекарство против ненависти // Первое сентября – 2005. – № 18. – С. 3.

12. Бочавер А.А., Хломов К.Д. Буллинг как объект исследований и культурный феномен // Психология. Журнал Высшей школы экономики, 2013. – Т. 10. – № 3. – С. 149-159.

13. Вишневская В.И., Бутовская М.Л. Феномен школьной травли: агрессоры и жертвы в российской школе // Этнографическое обозрение. – 2010. – №2. – С. 55-68.

14. Гребенкин Е.В. Профилактика агрессии и насилия в школе. – Р-н/Д: Феникс. 2006. – 157 с.3

15. Глазман О. Л. Психологические особенности участников буллинга //Известия.

Қосымша әдебиеттер:

1. Гиппенрейтер Ю.Б. Общаться с ребенком. Как? Москва; 2003.
2. Единый урок безопасности // Дети в информационном обществе. 2017. № 4(26). Специальный выпуск. URL: <http://detionline.com/journal/numbers/26>
3. Есенкожа Е.М., Касен Г.А. Психолого-педагогическая профилактика интернет-аддикций на основе формирования медиаграмотности учащихся подростковых классов»//Развитие технологий здоровьесбережения в современном обществе/Материалы международной студенческой научнопрактической конференции / Отв.ред. Л.К. Тропина. Екатеринбург, 2015. С. 323352.
4. Кон И. Что такое буллинг и как с ним бороться // Семья и школа.2006. №11. С. 15-18.
- 5.Кризисные периоды и состояния детей и подростков и пути их преодоления : учебное – Курган : Изд-во Курганского гос. ун-та, 2016. – 215 с. ISBN 978-5-4217-0357-0
6. Лэйн Д. А. Школьная травля (буллинг) //Детская и подростковая психотерапия / под ред. Д. Лэйна и Э. Миллера. - СПб: Питер, 2001. С. 240-276.
7. Маланцева, О.Д. «Буллинг» в школе. Что мы можем сделать? // Социальная педагогика. – 2007. – № 4. – С. 90–92.
8. Методические рекомендации по предотвращению буллинга (травли среди сверстников) в детских коллективах/Сост. А.Е. Довиденко и др. – Екатеринбург: «Семья детям», 2014. - 29 с.
9. Н.И. Дунаева, Т.В. Маркелова, Ж.А.Шуткина Психологическая помощь в трудных жизненных ситуациях. Учебно-методическое пособие. – Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2018. – 68 с.

«Мектептердегі буллинг, скулшутинг және
кибераддикцияның алдын алу»
білім беру бағдарламасына
қосымша 1

Қорытынды жұмыстарды бағалау критерийі

Тестілеуді бағалау критерийлері

№	Модуль атауы	Сағат саны	Сұрақ саны
1.	Модуль 1. Буллинг: ұғымы, анықтау, қудалау жағдайымен жұмыс істеу	14	4
2.	Модуль 2. Қауіпсіз білім беру ортасын құру және буллингтің алдын алу технологиялары	24	12
3.	Модуль 3. Скулшутингті психологиялық феномен ретінде зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері	14	8
4.	Модуль 4. Аддиктивтілік негіздері және тәуелділіктің пайда болуы	14	8
5.	Модуль 5. Зорлық - зомбылық құрбандарына психологиялық көмек көрсету негіздері	14	8
6.	Қорытынды тестілеу	2	
	ҚОРЫТЫНДЫ:	80	40

Ұнайларды бағаға аудару шкаласы

Баға	Орындау шегі %	Баллдар
5	90%-100%	29-35
4	75-89%	23-28
3	50-74%	15-22
2	50% кем	20 баллдан төмен